

Araştırma Makalesi/Research Article

**TÜRKİYE'DEKİ KAMU SERMAYELİ MEVDUAT BANKALARININ
KARŞILAŞTIRMALI FİNANSAL ANALİZİ VE TÜRKİYE VARLIK FONU
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ***

*A COMPARATIVE FINANCIAL ANALYSIS OF PUBLIC DEPOSIT BANKS IN
TURKEY AND EVALUATION IN TERMS OF TURKEY WEALTH FUND*

Başak OKTAY AKIN, Enver ERDİNÇ DİNÇSOY*****

*Geliş Tarihi: 31.12.2018
(Received)*

*Kabul Tarihi: 27.03.2019
(Accepted)*

ÖZ: Finansal tablolar, bankaların taşıdıkları riskler, karlılıkları, likiditeleri ve verimlilikleri gibi çok geniş bir alanda bilgiler sağlayarak finansal performansın incelenmesine imkân sağlamaktadır. Bu çalışmada, Türkiye'deki kamu sermayeli mevduat bankalarının Türkiye Varlık Fonu'na (TVF) devredilmeden önceki finansal yapı ve faaliyet sonuçları analiz edilmiştir. Bu doğrultuda, 2010-2016 yıllarını kapsayacak şekilde Halkbank, Vakıfbank ve Ziraat Bankası'na ait finansal durum ve gelir tablolarının yatay, dikey ve oran analizleri yapılmıştır. Ayrıca oran analizinin bulguları Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) bankacılık sektörü interaktif bülteninden alınan Türkiye ortalamaları ile karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, kamu bankalarının mevcut finansal yapılarıyla ve sahip oldukları potansiyeller ile fona finansal katkılar sağlayacağı görülmüştür. Ancak, aktif karlılık bakımından üç kamu bankasının da Türkiye ortalamasının altında kalması, finansal kaldıraç oranlarının yüksek olması ve takipteki alacakların nakit kredilere oranında Halkbank ve Vakıfbank'ın yüksek orana sahip olması dikkat edilmesi gereken hususlar olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Kamu bankası, finansal analiz, Türkiye Varlık Fonu, Türkiye

ABSTRACT: The financial reports give an opportunity for the analysis of the financial performance of the banks by providing information about the risks, profitability liquidity and efficiency. In this study, the public deposit banks in Turkey are intended to analyse before the term transferred to Turkey Wealth Fund (TWF). In this respect, the horizontal, vertical and ratio analyses of the balance sheets and the income statements of Halkbank, Vakıfbank and Ziraat Bank were applied covering the years among 2010-2016. In addition, the findings of ratio analysis of the study are compared with the average ratios of Turkish banking sector from the interactive bulletin of Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA). According to the results, public banks will create positive financial contributions to TWF

* Bu çalışma, Başak OKTAY AKIN tarafından Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi Enver Erdinç DİNÇSOY danışmanlığında yürütülen "Kamu Bankalarının Türkiye Ekonomisinde Yeri ve Önemi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Sigorta Uzmanı, bask92@hotmail.com.tr, ORCID:0000-0002-2764-0150

*** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, erdincdincsoy@trakya.edu.tr

ORCID: 0000-0002-3927-0724

with their existing financial structures and potential. However, some other notable results have been observed that the three public banks in terms of return on assets remain below the average ratio of Turkish banking sector, their financial leverages ratio are high and according to the ratio of non-performing loans to cash loans Halkbank and Vakıfbank have high rates.

Keywords: Public banks, financial analysis, Turkey Wealth Fund, Turkey

1. Giriş

Dünyadaki finansal krizlerin daha sık tekrarlanmaya başlaması ve krizlerin yayılma etkisinin artması tüm ekonomik aktörlerin daha fazla finansal önlem alma zorunluluğunu getirmiştir (Dursun ve Birdal, 2011: 64-65). Finansal sistemin güçlenmesine yönelik regülasyonların düzenlenmesi ve politikaların uygulanması sağlıklı bir bankacılık sektörünün varlığı için çok büyük önem taşımaktadır (Dursun ve Bozkır, 2018: 244). Diğer taraftan, bankacılık sektöründe gelişen ekonomik koşullar bankaların rekabet güçlerini ve performanslarını sürekli arttırmalarını mecbur kılmaktadır (Acar, Erkoç ve Yılmaz, 2015: 2).

Bankalar tüm ticari işletmeler gibi kar amacı olan kuruluşlardır. Karlılıklarını arttırmak için daha fazla kredi vermek ve daha fazla yatırım yapmak zorundadır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için de oldukça fazla fon toplamak zorundadır. Ayrıca, bankalar maliyetlerini en aza düşürmeleri ve kullandıkları kredilerin geri dönüşünün sağlanması için ayrı bir çaba sarf etmek zorundadır. Bankalar hazırladıkları finansal tablolar aracılığıyla mevduat sahiplerini, kredi müşterilerini, banka ortaklarını, yatırım şirketlerini, yöneticileri vb. kişi ve kurumları bilgilendirirken ve performanslarının da analiz edilmesine imkân sağlar.

Bankalar, TMS kapsamında finansal tablo seti hazırlamakla yükümlüdürler ve muhasebe temel kavramlarına ve muhasebe ilkelerine uymaları gerekmektedir (Çabuk ve Lazol; 2011: 3). Muhasebe temel ilkelerinin dayandığı, muhasebenin belli bir düzen içinde ve evrensel standartlara uygun şekilde yapılabilmesi için muhasebenin temel kavramları oluşturulmuştur (Yıldırım, 2008: 26).

Finansal durum tablosu belirli bir andaki mevcut durumu gösterirken, gelir tablosu belirli bir dönem içindeki akışı göstermektedir (Akgüç, 2012: 227). Gelir tablosu ve finansal durum tabloları yanında bankaların performans değerlendirmelerinde özkaynak değişim tablosu ve nakit akış tablosu, muhasebe politikalarını ve diğer açıklayıcı bilgileri içeren dipnotlar finansal tablolar olarak kullanılmaktadır (Dızman, 2015: 280). Banka finansal durum tablosu kalemleri ve işletme finansal durum tablosu kalemleri farklılık gösterdiği için bu finansal tabloların analizlerinde farklı yöntemler kullanılmaktadır (Takan, 2001: 177).

Finansal analiz¹ bankaların taşıdıkları riskler, karlılıkları, likidite durumları ve verimlilikleri açısından önemli finansal bilgiler vermektedir. Bankaların finansal

¹ Finansal analizde kullanılan temel teknikler: yatay (karşılaştırmalı) analiz, trend (eğilim) analizi, dikey (yüzde) analiz ve Oran (rasyo) analizidir.

tabloları bankaların gelecekte de ortaya çıkabilecek finansal durumları hakkında bilgi verdiğinden alınacak finansal kararların temeli bu analizlere dayanmaktadır.

2. KAPSAM, AMAÇ VE SINIRLAR

Literatürde, Türkiye'deki kamu sermayeli bankalar ve/veya finansal analiz tekniği kullanılan birçok araştırma bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıya çıkarılmıştır.

Demireli (2010: 103) çalışmasında, Türkiye'de faaliyet gösteren kamu sermayeli bankaların performanslarının TOPSIS (Technique For Order Preference By Similarity To An Ideal Solution) yöntemiyle analiz etmiş ve yurt çapında faaliyet gösteren kamu sermayeli bankaların finansal krizlerden etkilendiği, performanslarının sürekli olarak dalgalanmalar gösterdiğini saptamıştır.

Bağcı ve Rençber (2014: 39) 2006-2012 yılları için yaptıkları çalışmada kamu bankaları ile özel bankalar arasında kârlılık performansını Promethee yöntemi ile analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda kamu bankaları içerisinde en kârlı bankanın Halkbank, özel bankalar içerisinde ise Denizbank olduğunu, ayrıca kamu bankalarının daha kârlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Demireli, Ural ve Güler Çalık (2017: 139), Türkiye'deki kamu sermayeli bankaların performanslarını Entropi ve WASPAS yöntemiyle temel bilanço göstergeleri üzerinden analiz ettikleri çalışmada 2012 ve 2013 yılları için en iyi performansı Vakıfbank'ın, 2014, 2015 ve 2016 yılları için ise Ziraat Bankası'nın gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Gri İlişki Analizi kullanılarak kamu bankaları için yapılan çalışmada ise finansal performansa göre sıralama; Ziraat Bankası, Vakıfbank ve Halkbank olarak gerçekleşmiştir (Uçkun ve Girginer, 2011: 62).

1980-2004 yılları için Türk bankacılık sektörünün VZA tekniği ile faaliyet etkinliğinin ölçüldüğü çalışmada kamu bankalarının etkinliğinin yabancı bankalara göre çok daha düşük seviyelerde olduğu ancak özel bankalara göre bazen etkinlik sorununu daha hafif yaşadığı tespit edilmiştir (Önal ve Sevimeser, 2006: 310).

2009-2013 yılları için VZA tekniği kullanılarak yapılan diğer bir etkinlik araştırmasında, en etkin kurumların kamu bankaları olduğu ve kamu bankalarını sırasıyla yerli-özel bankalar ile katılım bankalarının izlediği ortaya konmuştur. Bunun sebebi olarak da 2001 krizinden sonra kamuda, özellikle de bankacılık sektöründe, uygulanan sert kuralların ve ciddi mali kontrolün etkili olduğu belirtilmiştir (Acar, Erkoç ve Yılmaz, 2015: 9-10).

Özgür (2008: 258) kamu bankaları için yaptığı finansal etkinlik analizinde, Ziraat Bankasının en büyük kamu bankası ve finansal açıdan en etkin banka olduğu; Halkbank'ın finansal etkinliğinin yüksek olduğu; Vakıfbank'ın ise etkinlik değerinin yükseliş eğiliminde olduğunu tespit etmiştir.

Kandemir ve Karataş (2016: 1774) kamu bankalarının daha iyi performans

gösterdiğini ve Vakıfbank'ın düşük bir özsermaye oranına sahip olmasına rağmen, para politikasındaki başarısı ve yüksek karlılığı ile en iyi performans gösteren banka olduğunu vurgulamışlardır.

Ancak, Türkiye'deki kamu sermayeli bankaların (Halkbank, Vakıfbank ve Ziraat Bankası) finansal tablolarının hem kendi aralarında hem de sektör ortalamalarıyla karşılaştırmalı olarak finansal analiz teknikleriyle incelendiği ve Türkiye Varlık Fonu'na² (TVF) devirleri açısından değerlendirildiği spesifik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, kamu sermayeli mevduat bankalarının finansal tablolar analizlerinin hem statik hem de karşılaştırmalı statik analizlerinin yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak, finansal analiz için kamu sermayeli bankaların finansal durum tabloları ve gelir tabloları Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP) ve Türkiye Bankalar Birliği'nden (TBB) indirilmiştir. Analiz için seçilen yıllar incelendiğinde; 2010 yılının olağanüstü bir yıl olmaması, aynı zamanda Amerika'da 2007 yılında Mortgage Krizi ile başlayan, 2008 yılında küresel finansal krize dönüşen ve krizin finansal etkilerinin 2009 yılında devam etmesi gibi sebeplerden dolayı 2010 yılı analizler için başlangıç yılı seçilmiştir. Hem araştırmaya başlandığında 2017 ve sonrasına ait verilerin yayınlanmamış olmasından hem de çalışmanın amacı bakımından bu bankaların TVF'ye devirleri öncesi dönemi araştırması bakımından 2016 yılı analizler için bitiş yılı olarak seçilmiştir.

Kamu sermayeli mevduat bankaları Türk bankacılık sektöründe oldukça büyük bir öneme sahiptir ve özel bankaların hızlı gelişmesine rağmen sektördeki finansal gücünü ve işlevini korumaktadır (Oğuz, 2016: 239). Bu öneme istinaden, Tablo 1'de Türk bankacılık sektörüne ait mevduat ve kredi hacmi büyüklükleri özet halde sunulmuştur. 2016 yılında toplam mevduatların %36'sı ve kredilerin de %29'u sadece kamu sermayeli bankalara aittir.

Tablo 1: Mevduat Bankaları Mevduat ve Kredi Hacmi Büyüklükleri

Yıl	Mevduat Toplamı (Bin TL)			Kredi Hacmi (Bin TL)		
	Kamu Bankaları	Sektör Toplamı	Oran	Kamu Bankaları	Sektör Toplamı	Oran
2012	182.811.129	505.680.036	0,36	189.617.429	759.762.194	0,25
2013	215.391.989	592.817.263	0,36	264.707.344	1.018.735.495	0,26
2014	229.241.064	655.831.096	0,35	319.439.801	1.209.005.135	0,26
2015	259.701.266	705.882.250	0,37	402.770.228	1.452.160.856	0,28
2016	302.834.417	834.832.668	0,36	492.772.822	1.686.908.873	0,29

Kaynak: TCMB (<https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php>)

İlk olarak, 2010-2016 yıllarına ait finansal tablolar üç banka için "Toplam"

²26 Ağustos 2016 yılında Resmi Gazete' de ilan edilerek TVF kurulmuştur. Kamu kuruluşların bir kısmı ve bazı taşınmazlar fona devredilmiştir. Halkbank ve Ziraat Bankası ile ilgili devir işlemi tamamlanmış olup Vakıfbank ile ilgili süreç devam etmektedir.

(Türk Parası+ Yabancı Para) değer olarak Excel formatında düzenlenmiştir. Daha sonra, her üç bankanın karşılaştırılabilir hale gelmesi için hesap kalemlerinin uyumu göz önüne alınarak birbirleriyle uyumlaştırılmıştır³. Kamu mevduat bankalarının finansal durum tabloları ve gelir tabloları için ayrı ayrı yatay ve dikey analiz tekniği⁴ kullanılarak özet tablolar oluşturulmuştur. Bankaların 0 (sıfır) ile başlayan değerlerinin ilerleyen dönemlerde arttığı veya tam tersi şekilde varlık gösteren değerlerin zaman içinde 0 (sıfır) olduğu kalemler yanıltıcı sonuçlar verebileceği için “n/a” şeklinde gösterilmiştir. Son olarak da, oran analizinin uygulanması için BDDK’nın bankacılık sektörü interaktif bülteninden alınan oranlara ait Türkiye ortalamaları ile üç bankanın finansal tablolarından hesaplanan oranların karşılaştırmaları yapılmıştır.

3. YATAY ANALİZ VE BULGULAR

Yatay analiz yöntemine göre finansal tablolar yorumlanmak istendiğinde yıllar itibariyle yüzdelerin artış ve azalışları ile birlikte, mutlak değer ele alınarak değerlendirmeye başlanır. Ancak, yatay analiz yöntemi bankanın performansının rakip bankalarla karşılaştırılmasına olanak sağlamadığından sadece bankanın geçmiş dönemlere oranla performansını değerlendirilmesine yardımcı olur. Dönemlerin karşılaştırılmasında dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta; tabloların aynı formatta ve karşılaştırılabilir olması gerektiğidir. Çalışmada incelenen Bankaların finansal durum tablosu ve Gelir Tablolarının, bazı seçilmiş kalemleri için 2010-2016 yılları arasında aldığı en yüksek artış ve en yüksek azalış oranları aşağıda tablolar halinde özetlenmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, Halkbank’ın en yüksek artış oranlarını; 2012 yılında nakit değerler ve merkez bankası, vergi borcu, özkaynaklar, faiz gelirleri, ticari kar/zarar ve net dönem kar/zararı kalemlerinde; 2013 yılında krediler ve alacaklar, mevduat, muhtelif borçlar ve aktif/pasif toplamı kalemlerinde; 2014 yılında türev finansal borçlar kaleminde; 2015 yılında bankalar kaleminde; 2016 yılında satılmaya hazır finansal varlıklar (net) kaleminde olduğu görülmüştür. En yüksek azalış oranlarını ise; 2012 krediler ve alacaklar, türev finansal borçlar ve muhtelif borçlar kaleminde; 2013 yılında bankalar, satılmaya hazır finansal varlıklar (net), maddi duran varlıklar (net), vergi borcu ve faiz gelirleri kalemlerinde; 2014 yılında nakit değerler ve merkez bankası, mevduat, alınan krediler, aktif/pasif toplam ve net dönem kar/zararı kalemlerinde; 2015 yılında ticari kar/zarar kaleminde; 2016 yılında özkaynaklar ve faiz giderleri kalemlerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Halkbank Özet Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu (Yatay Analiz)

³Excel tablolarında hesap kalemlerinin satır-sütun uyumları yapılmıştır.

⁴Trend analizi, kullanılan finansal tablolara ait veri setinin çok büyük olmasından dolayı, çalışmanın kapsamını dışında bırakılmıştır.

Kalemler	En Yüksek	Yıl	En Düşük	Yıl
Nakit değerler ve merkez bankası	%71,76	2012	%1,55	2014
Bankalar ⁵	%79,47	2015	-%26,26	2013
Satılmaya hazır finansal varlıklar (Net)	%34,21	2016	%1,78	2013
Krediler ve alacaklar	%28,90	2013	%17,12	2012
Maddi Duran Varlıklar (Net)	%86,73	2015	-%3,56	2013
Mevduat ⁶	%25,87	2013	%3,25	2014
Türev finansal borçlar ⁷	%245,34	2014	-%23,07	2012
Alınan krediler	%87,85	2013	-%6,00	2014
Muhtelif borçlar ⁸	%32,94	2013	%8,73	2012
Vergi Borcu ⁹	%169,12	2012	-%57,31	2013
Özkaynaklar	%34,34	2012	%11,49	2016
Aktif/Pasif Toplam	%29,78	2013	%11,18	2014
Faiz gelirleri	%24,29	2012	%2,95	2013
Faiz giderleri	%45,20	2014	-%224,58	2016
Ticari kar / zarar	%164,38	2012	-%411,70	2015
Net dönem kar / zararı	%30,41	2012	-%19,82	2014

Tablo 3 incelendiğinde, Vakıfbank'ın en yüksek artış oranlarını 2011 yılında krediler ve alacaklar, mevduat ve muhtelif borçlar kalemlerinde; 2012 yılında nakit değerler ve merkez bankası, vergi borcu, özkaynaklar, faiz gelirleri ve ticari kar/zarar kalemlerinde; 2013 yılında aktif/pasif toplam, alınan krediler ve satılmaya hazır finansal varlıklar (net) kalemlerinde; 2014 yılında faiz giderleri kaleminde; 2015 yılında bankalar ve maddi duran varlıklar (net) kalemlerinde; 2016 yılında türev finansal borçlar ve net dönem kar/zararı kalemlerinde olduğu görülmüştür. En yüksek azalış oranlarını ise; 2011 yılında satılmaya hazır finansal varlıklar (net) ve ticari kar/zarar kaleminde; 2012 yılında mevduat, türev finansal borçlar, aktif/pasif toplam, muhtelif borçlar ve alınan krediler kalemlerinde; 2013 yılında vergi borcu, faiz gelirleri ve özkaynaklar kalemlerinde; 2014 yılında maddi duran varlıklar (net) kaleminde; 2015 yılında nakit değerler ve merkez bankası, krediler ve alacaklar ve net dönem kar/zararı kalemlerinde; 2016 yılında bankalar ve faiz giderleri kalemlerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Vakıfbank Özet Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu (Yatay Analiz)

Kalemler	En Yüksek	Yıl	En Düşük	Yıl
-----------------	------------------	------------	-----------------	------------

⁵Bankaların yurt içi ve yurt dışı bankalardaki çeşitli işlemlerinden oluşmuş borç ve alacaklarını gösteren kalemdir.

⁶Bankaya yatırılan fonlardır ve banka açısından yatırımcıdan alınan borçlar olarak değerlendirilebilmektedir.

⁷Alım satım amaçlı.

⁸Tutar olarak önceden bilinmeyen borçları oluşturmaktadır.

⁹Karlılık arttıkça vergi borcu da artacağından bu kalemdaki artış karlılık hakkında da fikir verecektir.

Nakit değerler ve merkez bankası	%72,66	2012	-%1,83	2015
Bankalar	%73,07	2015	-%14,58	2016
Satılmaya hazır finansal varlıklar (Net)	%16,20	2013	-%4,02	2011
Krediler ve alacaklar	%30,38	2011	%18,43	2015
Maddi duran varlıklar (Net)	%110,75	2015	-%45,67	2014
Mevduat	%28,70	2011	%10,58	2012
Türev finansal borçlar	%279,31	2016	-%42,09	2012
Alınan krediler	%51,66	2013	-%9,10	2012
Muhtelif borçlar	%33,94	2011	-%18,00	2012
Vergi borcu	%128,08	2012	-%30,69	2013
Özkaynaklar	%23,24	2012	%5,43	2013
Aktif/Pasif Toplam	%29,39	2013	%15,60	2012
Faiz gelirleri	%34,42	2012	%4,89	2013
Faiz giderleri	%50,22	2014	-%218,08	2016
Ticari kar / zarar	%560,50	2012	-%83,99	2011
Net dönem kar / zararı	%49,02	2016	%3,31	2015

Tablo 4 incelendiğinde Ziraat Bankası en yüksek artış oranlarını; 2011 yılında türev finansal borçlar, muhtelif borçlar ve ticari kar/zarar kalemlerinde; 2012 yılında nakit değerler ve merkez bankası ve alınan krediler kalemlerinde; 2013 yılında bankalar, satılmaya hazır finansal varlıklar (net), krediler ve alacaklar ve aktif/pasif toplam kalemlerinde; 2014 yılında maddi duran varlıklar (net), faiz gelirleri ve faiz giderleri kaleminde; 2015 yılında net dönem kar/zararı ve mevduat kalemlerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Ziraat Bankası Özet Finansal Durum Tablosu ve Gelir Tablosu (Yatay Analiz)

Kalemler	En Yüksek	Yıl	En Düşük	Yıl
Nakit değerler ve merkez bankası	%48,39	2012	%10,05	2016
Bankalar	%85,20	2013	-%71,12	2011
Satılmaya hazır finansal varlıklar (Net)	%22,24	2013	-%3,77	2011
Krediler ve alacaklar	%54,99	2013	-%0,10	2012
Maddi Duran Varlıklar (Net)	%338,71	2014	-%0,36	2012
Mevduat	%22,27	2015	-%9,80	2011
Türev finansal borçlar	%693,20	2011	-%27,91	2015
Alınan krediler	%411,24	2012	-%27,91	2015
Muhtelif borçlar	%33,48	2011	%7,89	2016
Vergi Borcu	%110,78	2014	-%33,56	2011
Özkaynaklar	%53,30	2014	-%0,36	2011
Aktif/Pasif Toplam	%28,17	2013	%1,37	2012
Faiz gelirleri	%27,02	2014	-%2,42	2013
Faiz giderleri	%44,16	2014	-%216,72	2016
Ticari kar / zarar	%493,94	2011	-%61,39	2014
Net dönem kar / zararı	%30,84	2015	-%40,63	2011

Tablo 4’de, en yüksek azalış oranlarını ise; 2011 yılında bankalar, net dönem kar/zararı, mevduat, vergi borcu, özkaynaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar

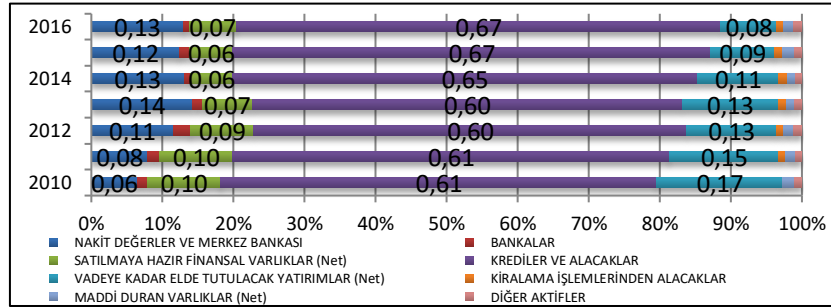
(net) kaleminde; 2012 yılında krediler ve alacaklar, aktif/pasif toplam ve maddi duran varlıklar (net) kalemlerinde; 2013 yılında faiz gelirleri kaleminde; 2014 yılında ticari kar/zarar kaleminde; 2015 yılında alınan krediler ve türev finansal borçlar kalemlerinde; 2016 yılında faiz giderleri, muhtelif borçlar ve nakit değerler ve merkez bankası kalemlerinde olduğu görülmüştür.

Yatay analiz yöntemi enflasyondan çok fazla etkilendiğinden ve enflasyon oranları yıllara göre farklılık gösterdiğinden, artış ve azalışlar konusunda yanıltıcı sonuçlar verebilmektedir. Bu yüzden diğer analiz teknikleriyle sonuçların desteklenmesi gerekmektedir.

4. DİKEY ANALİZ VE BULGULAR

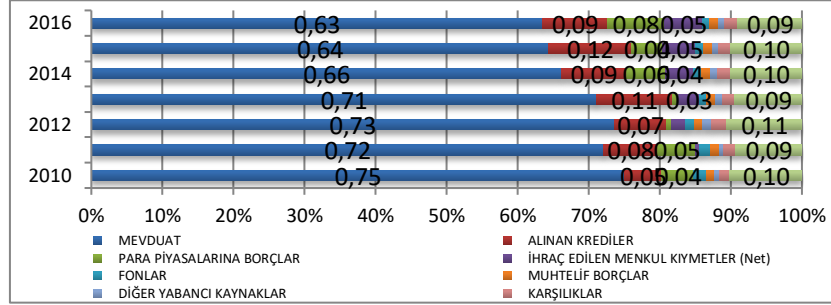
Statik bir analiz türü olan Dikey Analiz yöntemi, birden fazla dönemin karşılaştırılması ve diğer bankalardaki aynı kalemlerin analiz edilmesi sonucunda dinamik yapıya kavuşturulmaktadır. Ayrıca Yatay Analiz ile birlikte kullanıldığında daha doğru ve gerçekçi sonuçlar sağlamaktadır. Bilanço toplamı yüz kabul edilerek aktif-pasif kalemlerin her biri toplama oranlanarak hesaplanmaktadır. Bu bakımdan rakip bankalarla sağlıklı karşılaştırma yapılmasını sağlayacak doğru yöntemlerden biridir. Bu yöntem finansal açıdan bir özet niteliğinde olmasa da, bankanın varlık ve kaynaklarının dağılımını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Şekil 1'e göre, Halkbank'ın nakit değerler ve merkez bankası ve krediler ve alacaklar kaleminin toplam aktifler içindeki payı yıllar içinde artarken satılmaya hazır finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar kalemlerinin payı düşmektedir.

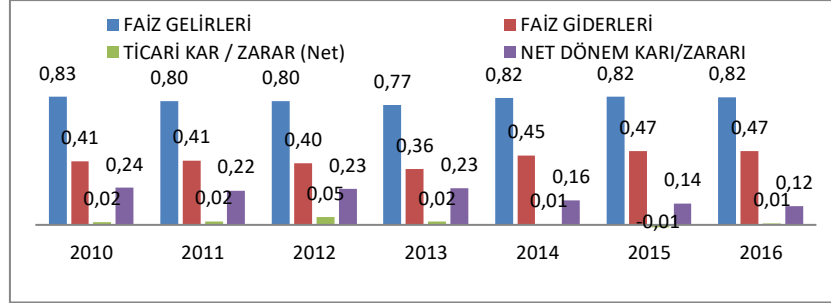
Şekil 1: Halkbank Öznet Finansal Durum Tablosu-Aktif (Dikey Analiz)

Şekil 2'ye göre, Halkbank'ın yıllar içinde mevduat kaleminin toplam pasifler içindeki payı azalırken para piyasalarına borçlar kaleminin payı artmıştır.

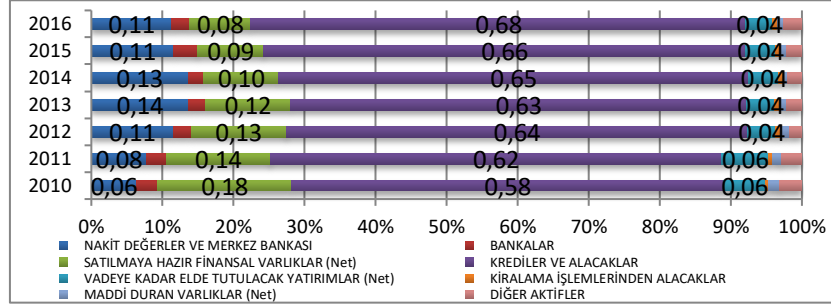
Şekil 2: Halkbank Özet Finansal Durum Tablosu-Pasif (Dikey Analiz)

Şekil 3'de Halkbank'ın faiz gelirleri, faiz giderleri ve ticari kar/zarar (net) kalemlerinin brüt faaliyet gelirine oranları incelendiğinde yıllar içerisinde çok değişmediği, net dönem karı/zararı kaleminin brüt faaliyet gelirine oranında önemli azalmanın olduğu (2010 yılında %24'den 2016 yılında %12'ye) görülmüştür.

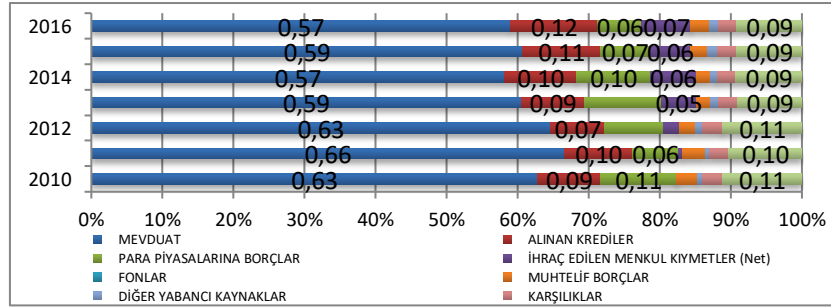
Şekil 3: Halkbank Özet Gelir Tablosu (Dikey Analiz)

Şekil 4'de Vakıfbank'ın nakit değerler ve merkez bankası ile krediler ve alacaklar kalemlerinin toplam aktifler içindeki payı yıllar içinde artarken satılmaya hazır finansal varlıklar kaleminin payı düşmektedir. Halkbank'tan farklı olarak vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar kaleminde çok büyük azalma olmamıştır.

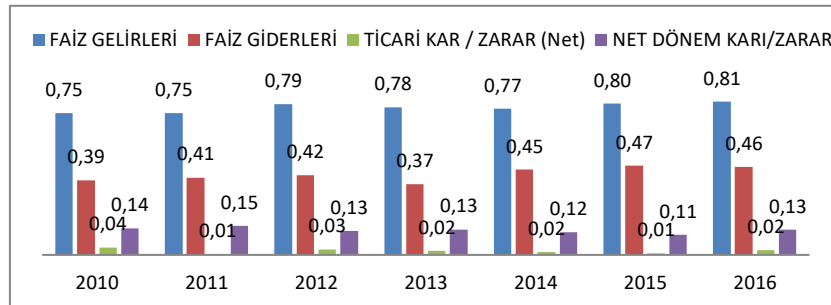
Şekil 4: Vakıfbank Özet Finansal Durum Tablosu-Aktif (Dikey Analiz)

Şekil 5'e göre Vakıfbank'ın yıllar içerisinde mevduat kaleminin toplam pasifler içindeki payı azalırken ihraç edilen menkul kıymetler kalemi dikkate değer artmıştır. Diğer kalemler ise yıllar içerisinde çok fazla değişiklik göstermemiştir.

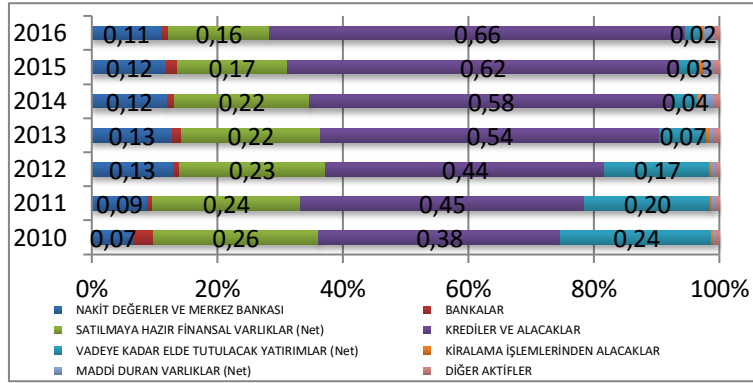
Şekil 5: Vakıfbank Özet Finansal Durum Tablosu-Pasif (Dikey Analiz)

Şekil 6'da Vakıfbank'ın faiz gelirleri ve faiz giderleri kalemlerinin brüt faaliyet gelirine oranları yıllar içerisinde artarken Ticari kar/zarar (net) ve net dönem karı/zararı kalemlerinin payı ise çok değişikliğe uğramamıştır.

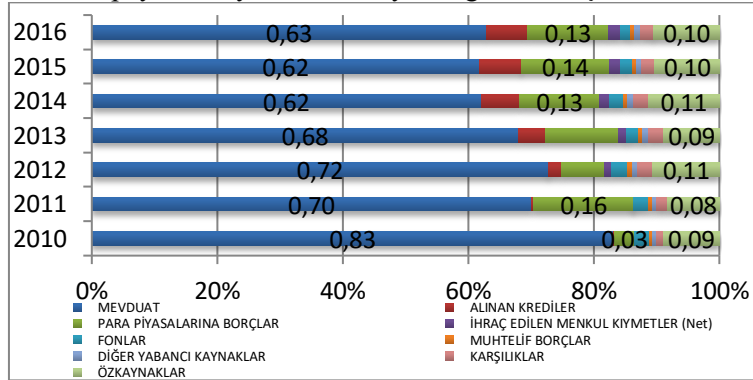
Şekil 6: Vakıfbank Özet Gelir Tablosu (Dikey Analiz)

Şekil 7'ye göre Ziraat Bankası'nın krediler ve alacaklar kaleminin toplam aktifler içindeki payında yıllar içerisinde büyük artış görülmektedir. Diğer taraftan satılmaya hazır finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar kalemlerinin payında şiddetli azalma olmuştur.

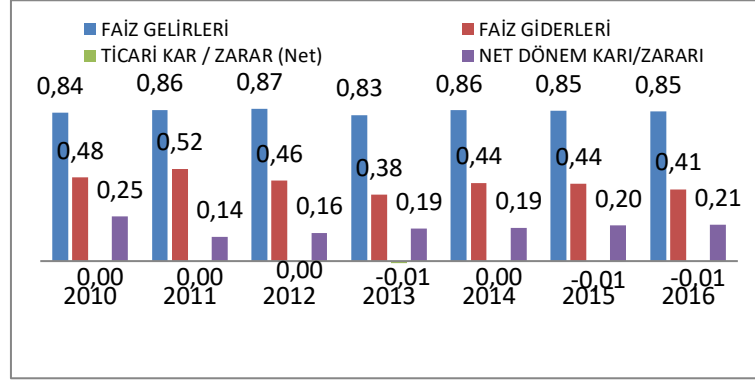
Şekil 7: Ziraat Bankası Özet Finansal Durum Tablosu-Aktif (Dikey Analiz)

Şekil 8'e göre, Ziraat Bankası'nın, Halkbank ile benzer şekilde, yıllar içinde mevduat kaleminin toplam pasifler içindeki payı giderek azalırken para piyasalarına borçlar kaleminin payı 2016 yılında 2010 yılına göre artmıştır.

Şekil 8: Ziraat Bankası Özet Finansal Durum Tablosu-Pasif (Dikey Analiz)

Şekil 9'da, Ziraat Bankası'nın net dönem karı/zararı kaleminin brüt faaliyet gelirine oranı 2011 yılında şiddetli bir şekilde düştüğü görülmektedir (%25'den %14'e). Sonraki yıllarda toparlanarak 2016 yılında %21'e yükselmiştir. Faiz gelirleri, faiz giderleri ve ticari kar/zarar (net) kalemlerinin payı ise yıllar içerisinde pek değişmemiştir.

Şekil 9: Ziraat Bankası Özet Gelir Tablosu (Dikey Analiz)

Üç kamu sermayeli bankanın gelir tablosu ile aktiflerini ve pasiflerini oluşturan önemli kalemlerin paylarındaki değişim yıllara göre incelenmiştir. Dağılımlarda, Bankaların benzer özellikler gösterdiği kadar farklılaştıkları durumlar da tespit edilmiştir.

5. ORAN ANALİZİ VE BULGULAR

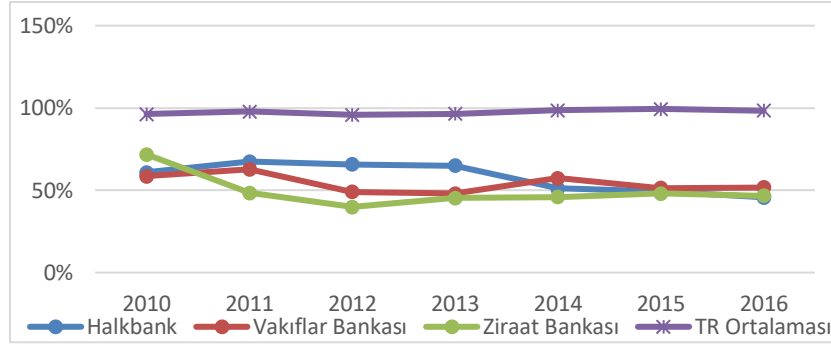
En çok kullanılan temel analiz yöntemlerinden biri olan oran analizi bankanın geçmiş yıllardaki performansını¹⁰ ortaya koyarak gelecekle ilgili tahminlerde bulunmaya imkan sağlar. Oran analizi ile finansal tablodaki kalemlerin birbirleri ile ilişkileri net ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulur.

Şekil 10'da görüldüğü üzere, Faiz dışı gelirler¹¹/faiz dışı giderler¹² rasyosunda sektör ortalaması 2010 yılında %96,17 olarak gerçekleşirken, 2016 yılında %98,93 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında sektör ortalamasına en yakın banka Ziraat Bankası iken, 2016 yılında üç kamu bankasında da büyük bir azalış meydana gelmiştir.

¹⁰ Bankanın ödeme gücü, borçlanma yapısı, karlılığı ve ekonomik durumu gibi faktörler hakkında bilgi verir.

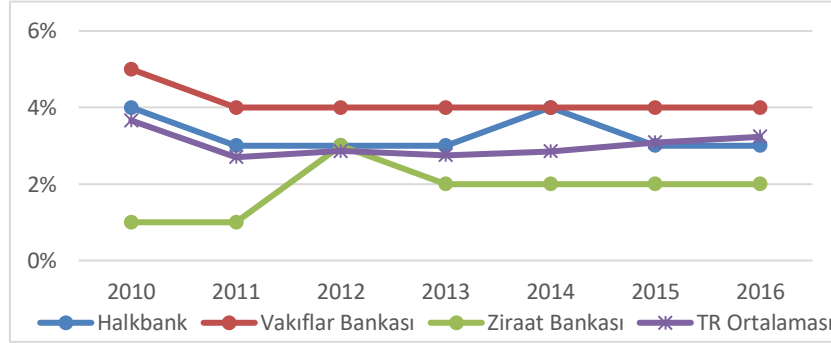
¹¹ Faiz Dışı Gelirler = Alınan Ücret ve Komisyonlar + Temettü Gelirleri + Sermaye Piyasası İşlemleri Karı / Zararı + Türev Finansal İşlemlerden Kar / Zarar + Kambiyo İşlemleri Karı / Zararı + Diğer Faaliyet Gelirleri

¹² Faiz Dışı Giderler = Verilen Ücret ve Komisyonlar + Kredi ve Diğer Alacaklar Değer Düşüş Karşılığı + Diğer Faaliyet Giderleri

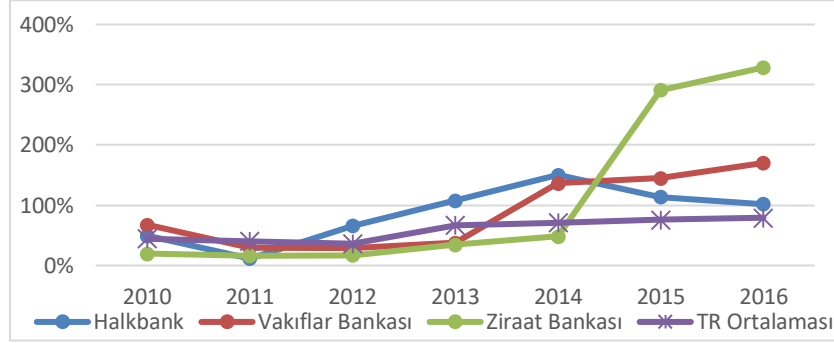
Şekil 10: Faiz Dışı Gelirler/Faiz Dışı Giderler

Şekil 11’de takipteki alacaklar/nakit krediler rasyosu incelenmiştir. Sektör ortalamasına göre Ziraat Bankası yıllar içerisinde Türkiye ortalamasının altında kalırken, Vakıfbank bu oranın üzerinde kalarak daha riskli bir seyir izlemiştir. Ziraat Bankası’nda 2012 yılında %2’lik bir artış olmasına rağmen sonraki dönemde ortalamanın altında kalmayı başarmıştır. Halkbank ise sektör ortalamasına yakın düzeyde seyretmiştir.

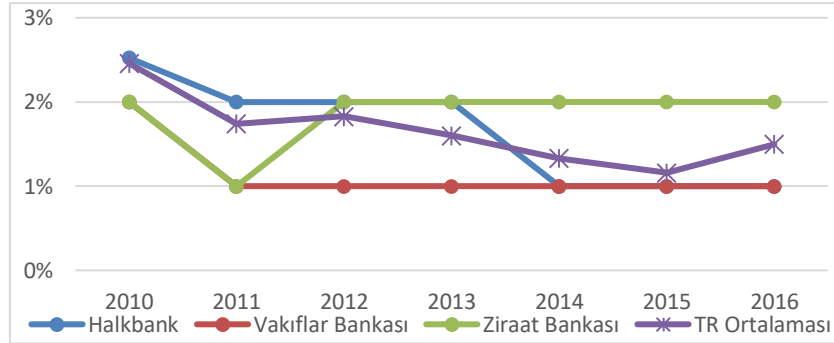
Şekil 11: Takipteki Alacaklar/Nakit Krediler

Şekil 12, Türev Finansal Araçlar/Taahhütler rasyosu incelenmiştir. Türkiye ortalaması 2010 yılında %44,70’den 2016 yılında %79,30’a yükselmiştir. 2010 yılında Ziraat Bankası ortalamasının altında kalırken, Vakıfbank en yüksek orana ulaşmıştır. 2016 yılında ise üç bankanın da sektör ortalamasının üzerinde olduğu ve Ziraat Bankası’nın ilk sırada olduğu görülmüştür.

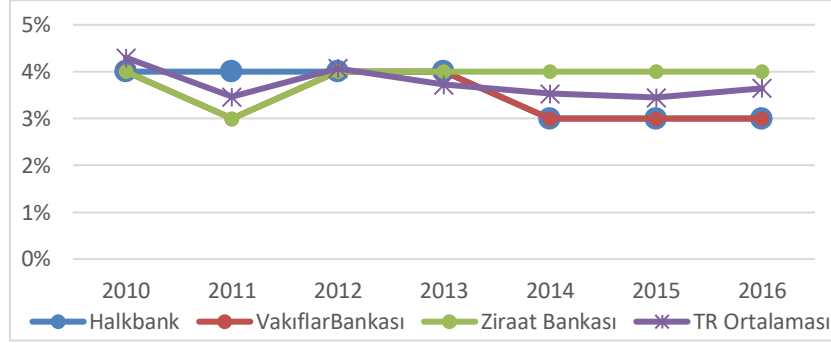
Şekil 12: Türev Finansal Araçlar/Taahhütler

Şekil 13’de Dönem Net Kar (Zarar)/Ortalama Toplam Aktifler rasyosu incelenmiştir. 2010 yılı sektör ortalaması %2,46 iken Halkbank %3 ile sektör ortalamasının üzerindedir. 2016 yılında ise Ziraat Bankası %2 oranıyla ortalamanın üzerindedir. 2013-2016 yılları arasında Ziraat Bankası’nın karlılığı diğer kamu bankalarından ve Türkiye ortalamasından daha yüksektir.

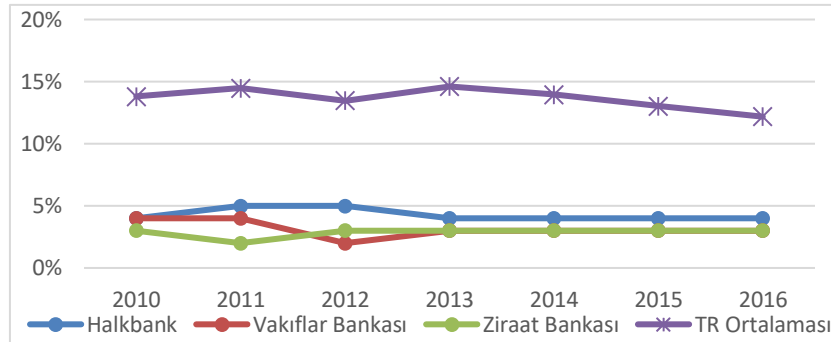
Şekil 13: Dönem Net Kar(Zarar)/Ortalama Toplam Aktifler

Net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı, bankacılık sektöründe karlılığın belirlenebilmesi için oldukça önemlidir. Bankaların gelir kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan kredilerde artış görülmesi halinde, risk faktörü göz ardı edilerek yüksek oranda net faiz geliri oluşturması beklenir. Kredi riskinin artış göstermesi durumunda ise artış negatif yönde etkilenebilecektir. Şekil 14’de, 2010 yılında Türkiye ortalaması %4,30 iken üç kamu bankası da %4 ile ortalamanın biraz altında kalmıştır. 2016 yılında ise Ziraat Bankası %4 ile %3,65’lik Türkiye ortalamasının üzerinde çıkmıştır. Halkbank ve Vakıfbank 2013 yılından itibaren ortalamanın altında kalmıştır.

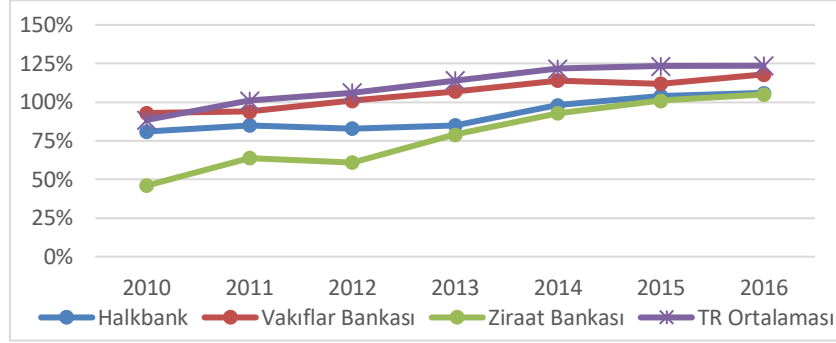
Şekil 14: Net Faiz Geliri (Gideri)/Ortalama Toplam Aktifler

Şekil 15'e göre, Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hiz. Gelirleri/Toplam Gelirler 2010 yılında üç banka da %13,80 olan sektör ortalamasının oldukça altındadır. Bankacılık işlemlerinden alınan ücret, komisyon ve bankacılık hizmetlerinin gelirleri kamu bankalarında özel bankalara göre çok daha düşüktür. Kamu bankaları içinde bu oran en fazla %5 ile Halkbank'ta 2011-2012 yıllarında görülmüştür.

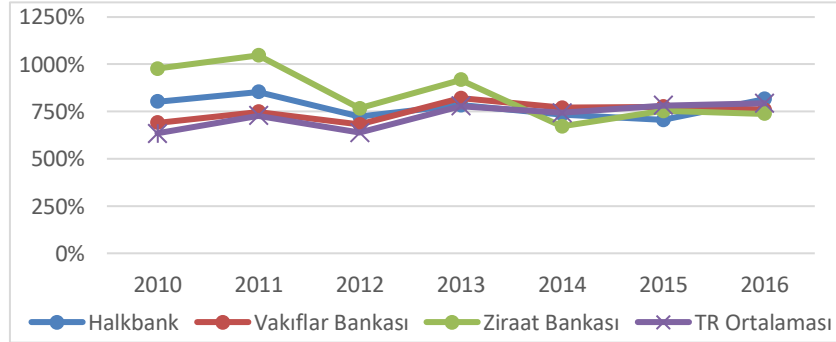
Şekil 15: Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmet Gelirleri/Toplam Gelirler

Şekil 16'ya göre, Nakit Krediler/Toplam Mevduat, 2010 yılında Vakıfbank %93 oranla, %88,51 olan sektör ortalamasının üzerindeyken, Ziraat Bankası %46 ile sektör ortalamasının oldukça altında kalmıştır. Aynı zamanda Vakıfbank 2016 yılında %118 oranıyla %123,60 olan sektör ortalamasına en yakın bankadır. Bu oranın yüksek olması önemlidir. Bankalar nakit kredileri vadesi gelince faiziyle birlikte geri aldığından, finansal durum tablosuna gelir olarak yansımaktadır.

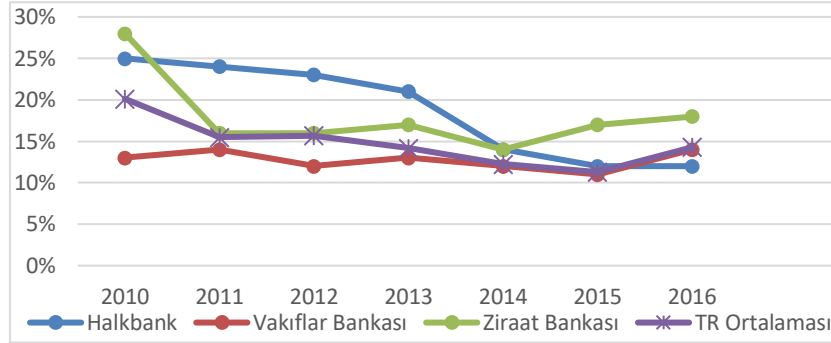
Şekil 16: Nakit Krediler/Toplam Mevduat

Şekil 17’de Yabancı Kaynaklar/Toplam Özkaynaklar rasyosu incelenmiştir. 2010 yılındaki sektör ortalaması %635,29 olarak gerçekleşirken %977 ile Ziraat Bankası en yüksek orana sahiptir. 2016 yılında sektör ortalaması %793,79 olarak gerçekleşirken, üç banka da yakın değerler almıştır.

Şekil 17: Yabancı Kaynaklar/Toplam Özkaynaklar

Son olarak, Şekil 18’de Dönem Net Kar (Zarar)/Toplam Özkaynaklar oranı incelenmiştir. 2010 yılında Ziraat Bankası ve Halkbank sektör ortalaması olan %20,12 oranının üzerinde değer almıştır. 2016 yılında Ziraat Bankası %18 ile sektör ortalaması olan %14,28’in üzerine çıkan tek banka olmuştur.

Şekil 18: Dönem Net Kar (Zarar)/Toplam Özkaynaklar

Oran analizi hem bankaların sektör içindeki yerinin değerlendirilmesinde hem de kendi aralarında karşılaştırmalar yapılması bakımından önemli bir finansal analiz yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular ışığında, kamu bankaları genel olarak bankacılık sektöründeki gelişmeler ile paralellik gösterirken iki önemli rasyoda çok farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunlar Faiz Dışı Gelirler/Faiz Dışı Giderler rasyosu ile Ücret, Komisyon ve Bankacılık Hizmet Gelirleri/Toplam Gelirler rasyosudur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Analiz sonuçlarına göre; Halkbank ve Vakıfbank'ın nakit değerler ve merkez bankası ile krediler ve alacaklar kaleminin toplam aktifler içindeki payı yıllar içerisinde artarken Ziraat Bankası'nın krediler ve alacaklar kaleminin toplam aktifler içindeki payında büyük artış görülmüştür. Üç bankanın da yıllar içerisinde en büyük orana sahip olan mevduat kaleminin toplam pasifler içindeki payı giderek azalmıştır. Gelir tablosu analiz sonuçlarına göre ise üç banka birbirinden farklılık göstermektedir. Halkbank ve Ziraat Bankası için net dönem karı/zararı kaleminin brüt faaliyet gelirine oranı azalırken Vakıfbank için çok değişme olmadığı görülmüştür.

Oran analizi bulgularına göre, faiz dışı gelirlerin faiz dışı giderlere oranının, her üç bankanın da 2014 yılından sonra yakın oranlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak sonuçlar Türkiye ortalamasının çok altında kalmıştır. Bu durum faiz gelirlerinin azaldığı ve kambiyo zararının arttığına bir göstergesidir. Bankaların faiz dışı gelirlerinin faiz dışı giderlerinden daha düşük olması özel bankaların faiz dışı gelir hassasiyetinin kamu bankaları kadar yüksek olmadığı sonucunu da ortaya koymaktadır.

Dönem net karının toplam özkaynaklara oranı (özkaynak karlılığı) incelendiğinde; Halkbank'ın özkaynak karlılığının diğer kamu bankalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak 2016 yılına yaklaşırken bu oran biraz

düşerek Türkiye ortalamasına yaklaşmıştır.

Bankanın aktiflerinin ne derece verimli kullanıldığını gösteren ve yüksek çıkması sektörün temel hedefi olan aktif karlılık oranı üç kamu bankası için de Türkiye ortalamasının altındadır. Bankanın toplam aktiflerinin ne kadar faiz geliri getirdiğini ifade eden net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı aynı zamanda en az riskle ne kadar kar ettiğinin de göstergesidir. Halkbank diğer iki kamu bankasına göre ortalama daha yakındır. Ancak bu oranın sektörel olarak da çok yüksek olmadığı bir gerçektir.

Bankalar, faiz gelirleri haricinde, farklı kanallarda ürün ve hizmet sağlayarak faiz dışı gelirler elde etmektedir. Bu faiz dışı gelirler çok fazla paya sahip olmasa da faiz gelirlerinde açık meydana gelmesi vb. durumlarda bankanın karlılığına etki edebilmektedir. BDDK'nın getirmiş olduğu kısıtlamalar bankaların yalnızca belirli işlemlerden ücret, komisyon geliri elde etmesine olanak vermektedir. Sektör ortalaması göz önüne alındığında kamu bankalarının özel bankalara göre daha az ücret, komisyon ve hizmet geliri yani faiz dışı gelir ettiği görülmüştür.

Yabancı kaynaklarda çok fazla artış olması bankanın finansal gücünde olumsuz etki yaratabileceğinden yabancı kaynakların toplam özkaynaklara oranı önemli bir rasyodur. Halkbank ve Ziraat Bankası'nın oranları Vakıfbank'a göre biraz daha yüksektir. Üç banka son yıllarda Türkiye ortalamasına yakın değerler almıştır. Kamu bankalarının yüksek borç oranına sahip olmaları finansal kaldıraç oranının yüksek olması anlamına gelmektedir. Bunun anlamı, bankaların yüksek risk karşılığı yüksek kar elde etmek istemeleridir. Ancak bu finansal risk bankanın likidite sıkıntısı yaşamasına ve zarar etmesine neden olabilmektedir. Halkbank'ın 2015-2016 yılında gözlenen para piyasalarına borçlanma miktarının diğer iki bankaya göre çok fazla olması daha yüksek risk aldığını da göstermektedir. Alınan krediler ve alacaklar kaleminin üç banka için de çok yüksek orana sahip olması bu risk faktörünü arttırmaktadır. Takipteki alacakların nakit kredilere oranına göre Halkbank ve Vakıfbank'ın yüksek orana sahip olması bankaların batık kredilerinin olabileceğinin de göstergesidir.

Sonuç olarak, kamu bankalarının Türk bankacılık sektöründeki önemi yadsınamaz bir gerçektir ve TVF'ye önemli katkılar sağlayacaklardır. Ancak, TVF'ye devri gerçekleşen Ziraat Bankası Halkbank'a göre daha iyi bir performans sergilese de, iki bankanın fona sağlayacakları katkı, faiz dışı gelirlerinin düşüklüğü, özkaynak karlılıklarının nispeten Türkiye ortalamasının altında oluşu ve takipteki alacaklarının ortalamasının üstünde seyretmesi sebebiyle takip edilmelidir. Henüz devri gerçekleşmeyen Vakıfbank'ın rasyolarının da Halkbank'a ve Ziraat Bankası'na yakın değerler olduğu analizler sonucunda görülmüştür. Buna göre Halkbank ve Ziraat Bankası'nın devir sonrası performansları gözlenmeye devam edilerek Vakıfbank'ın devrinin gerçekleşmesi rasyonel bir süreç olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. F., Erkoç, T. E., ve Yılmaz, B. (2015). “Türk Bankacılık Sektörü için Karşılaştırmalı Performans Analizi”, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1-11.
- Akgüç, Ö. (2012). *Banka Finansal Tablolarının Analizi*, Arayış Basım ve Yayımcılık, İstanbul.
- Bağcı, H., ve Rençber, Ö. F. (2014). “Kamu bankaları ve halka açık özel bankaların PROMETHEE yöntemi ile kârlılıklarının analizi”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 39-47.
- BDDK, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Veriler, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Istatistiki_Veriler/Uc_Aylik_Raporlar/Uc_Aylik_Raporlar.aspx (erişim 02.04.2018).
- Çabuk, A., ve Lazol, İ. (2011). *Mali Tablolar Analizi*, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Demireli, E. (2010). “TOPSIS Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye’deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 101-112.
- Demireli, E., Ural, M ve Güler Çalık, S. (2017). “Kamu Bankalarında Performans Analizi: Entropi ve Waspas Yöntemleri ile Bir Uygulama” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 129-141.
- Dızman, Ş. (2015). “Finansal Yatırımların Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(16), 279-298.
- Dursun, G. D., ve Birdal, İ. (2011). “Krizlerin Tahmin Edilebilirliği: 2008 Krizi Örneği”, *Istanbul Management Journal*, 22(70), 63-73.
- Dursun, G. D., ve Bozkır, B. (2018). “Türkiye’de Faaliyet Gösteren Ticari Bankaların Aktif Kalitesinin TOPSIS Yöntemi İle Ölçümü”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 243-258.
- Ersan, Ö. (2008). “Kamu Bankalarının Finansal Etkinliği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 247-260.
- Kandemir, T., ve Karataş, H. (2016). “Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile İncelenmesi: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004-2014)”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 1766-1776.
- KAP, Kamuyu Aydınlatma Platformu, Finansal Tablolar, <https://www.kap.org.tr/> (erişim: 22.08.2017).
- Oğuz, A. B. (2016). “Türkiye Kamu, Özel Sermayeli Mevduat ve Katılım Bankalarının 2005-2013 Arasındaki Bazı Bilanço Kalemlerinin

- Karşılaştırılması”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29), 225-241.
- Önal, Y. B., ve Sevimeser, N. C. (2006). “Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri: Yerli ve Yabancı Bankaların Etkinlik Analizi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 295-312.
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık, Banka ve Sektör Bilgileri, Veri Sorgulama Sistemi, Mali Tablolar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/mali-tablolar/71> (erişim 10.07.2017).
- Takan, M. (2001). *Bankacılık, Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Uçkun, N., ve Girginer, N. (2011). “Türkiye’deki Kamu ve Özel Bankaların Performanslarının Gri İlişki Analizi ile İncelenmesi”, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 46-66.
- Yıldırım, M. (2008) *Banka Muhasebesi Ders Notları*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.
- TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php> (erişim: 02.04.2018).